

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปี พ.ศ. 2535 ประเทศไทยต้องจารึกประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของประเทศ นั่นคือ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ อันเป็นเหตุการณ์การเรียกร้อง และต่อสู้ของประชาชนต่อการปฏิวัติรัฐประหาร ที่ประชาชนทวงคืนสิทธิ เพื่อความมีอยู่ของระบอบประชาธิปไตย อันอยู่ภายใต้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เหตุการณ์ครั้งนั้นได้นำมาซึ่งการสูญเสียเลือดเนื้อประชาชน แต่ก็นำมาสู่การเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนและสื่อมวลชน และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ มาตรา 39 มีการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น มาตรา 40 มีการรับรองให้มีคลื่นความถี่ในการส่งวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และมาตรา 41 มีการรับรองสิทธิของพนักงาน ลูกจ้างในกิจการสื่อสารมวลชนของรัฐ และเอกชนในการเสนอข่าว และความคิดเห็นได้โดยอิสระ การป้องกันการปิดกั้นปิดตาประชาชนกลายเป็นการถือกำเนิดของสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวีช่องล่าสุด ภายใต้คลื่นความถี่ระบบ ยูเอชเอฟ ที่ใช้ชื่อว่า “ไอทีวี” ซึ่งออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2539

ไอทีวี เป็นสถานีโทรทัศน์ที่ก่อตัวจากเจตนารมณ์หลัก คือ สื่อมวลชน ที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐบาล ทหาร หรือบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และต้องเป็นสถานีที่ดำรงบทบาทในการรายงานข่าวสารความเคลื่อนไหวในบ้านเมืองแบบเสรี ไม่มีองค์กรใดทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าไปมีอิทธิพลต่อการทำหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์แห่งนี้ได้ ประชาชนผู้อยู่ในสังคมระบบประชาธิปไตยจะต้องมีเสรีภาพในการรับรู้ รับฟังเหตุการณ์ข่าวสารและความเป็นไปต่าง ๆ ในสังคมอย่างเต็มที่ ถูกต้อง และครบถ้วนโดยปราศจากการปกปิดบิดเบือน (ฉำรง เต็มสุขสวัสดิ์, 2544, น. 24, อ้างถึงใน อัญชลีพร กุสุมภ์, 2545, น. 34) สถานีข่าวแห่งพันธะสัญญา กลายเป็นความแปลกใหม่ที่เรียกความเชื่อมั่นให้ประชาชนได้ในระยะเวลาไม่นาน โดยการเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ชูความเข้มข้นของการรายงานข่าวแบบเจาะลึก และเกือบ 24 ชั่วโมงต่อวัน จนกลายเป็นกระบอกเสียง และช่องทาง การตรวจสอบรัฐบาลที่ผู้ชมต่างกล่าวถึง

แต่ความสำเร็จอย่างรวดเร็วในแง่การรับรู้ การติดตามจากผู้ชมของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ก็มาพร้อมกับปัญหา การบริการองค์กรสื่อโทรทัศน์ที่อยู่ระหว่างเริ่มต้น ไอทีวีประสบปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตอย่างมาก เพราะเงินทุนหลายพันล้านบาทต้องทุ่มไปในด้านเครือข่าย และสถานีถ่ายทอดสัญญาณ จนไอทีวีต้องยื่นหนังสือถึงสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี คู่สัญญาเพื่อขอยกเว้นจ่ายค่าสัมปทานในปีแรก เนื่องจากหน่วยงานของรัฐคือกรมประชาสัมพันธ์ไม่ให้ความร่วมมือในการขยายเครือข่าย ทั้งที่ในสัญญาว่าร่วมดำเนินงานระบุว่าในปีแรกการขยายเครือข่ายต้องให้หน่วยงานรัฐสนับสนุน ซึ่งในที่สุดสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) ก็ยอมตามที่ไอทีวีเรียกร้อง และมาเริ่มจ่ายค่าสัมปทานครั้งแรกในปีที่สองของการดำเนินงานเป็นเงินประมาณ 400 ล้านบาท (“ไอทีวีขอแก้สัญญา จ่ายผลัดชำระ 300 ล้านบาท,” 2540, น. 14)

อย่างไรก็ดีการดำเนินการของไอทีวีก็ยิ่งประสบปัญหาขาดทุนมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะรายจ่ายหลักค่าตอบแทนตามสัมปทานที่รัฐมอบให้เอกชนผู้ชนะการประมูล คือ ธนาคารไทยพาณิชย์ ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ภายใต้ชื่อบริษัท สยามอินโฟเทคนเมนท์ จำกัด ต้องจ่ายสัมปทานปีละ 1,000 ล้านบาท โดยสัญญาเข้าร่วมงานและดำเนินการสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟ มีกำหนด 30 ปี โดยไอทีวีตกลงจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนเป็นอัตราร้อยละ 22.5 และอัตราร้อยละ 35 ในปี 4-6 และอัตราร้อยละ 44 ในปี 7-30 และรับประกันผลประโยชน์ตอบแทนขั้นต่ำให้แก่ สปน. ตามจำนวนเงินขั้นต่ำปีละ 300 ล้านบาทในปีที่ 3 และเพิ่มขึ้นปีละ 100 ล้านบาทในปีที่ 4-10 และสำหรับปีที่ 11-30 ผลประโยชน์ตอบแทนขั้นต่ำรวมผลตอบแทนตลอดอายุสัมปทานเป็นเงิน 25,200 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่าช่องอื่นหลายเท่าตัว (ช่อง 3 สัมปทาน 30 ปี ตั้งแต่ปี 2533-2563 ปีละ 107 ล้านบาท รวม 3,207 ล้านบาท ช่อง 7 สัมปทาน 25 ปี ปีละ 187 ล้านบาท รวม 4,670 ล้านบาท ส่วนช่อง 5 โมเดิร์นไนน์ไม่ต้องเสียค่าสัมปทาน เนื่องจากเจ้าของคลื่นความถี่ดำเนินการออกอากาศเอง) (TITV, 2550)

ปี พ.ศ. 2541 บริษัท สยามอินโฟเทคนเมนท์ จำกัด ได้เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พร้อมกับเปลี่ยนชื่อ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) พร้อม ๆ กับการดำเนินการขอเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในสัญญาสัมปทาน โดยบริษัทฯ ได้ยกข้อต่อสู้ในเรื่องความไม่พร้อมของระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการประกอบธุรกิจ ซึ่งสถานีฯ อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องนำเสนอเนื้อหาข่าวและสาระ ร้อยละ 70 บันเทิง ร้อยละ 30 ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่บริษัทฯ ประเมินว่าตรงกันข้ามกับสภาพความเป็นจริง อันเนื่องจากการแข่งขันที่เกิดขึ้น การขายโฆษณาในช่วงไพรม์ไทม์ของรายการข่าว (19.00-21.30 น.) ไม่สามารถนำมูลค่าไปเปรียบเทียบกับช่องอื่นที่สามารถออกอากาศรายการละครได้อิสระ รวมทั้งเงื่อนไขการชำระค่าสัมปทาน (Term of Revenue) จะมีการให้ความคุ้มครองไอทีวี จากการที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) หรือหน่วยงานของรัฐให้สัมปทาน

อนุญาต หรือทำสัญญากับบุคคลอื่นเข้ามาดำเนินกิจการให้บริการส่งวิทยุโทรทัศน์โดยมีโฆษณา คือกรณีของช่อง 11 ที่อยู่ภายใต้กรมประชาสัมพันธ์ รวมทั้งอนุญาตให้โทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกทำการโฆษณาได้ คือกรณีของยูบีซี ได้รับอนุญาตมีโฆษณาได้จาก อสมท. ซึ่งส่งผลกระทบต่อฐานะทางการเงินของไอทีวี

ทว่าช่วงเวลาขณะที่การขอแก้ไขสัญญาสัมปทานยังไม่สำเร็จ ประกอบกับผลการดำเนินงานขาดทุนสะสมเพิ่มขึ้นทุกปี ช่วง 4 ปีแรกของไอทีวีมีการขาดทุนสะสม 2,000 ล้านบาท และมีหนี้สิน 4,000 ล้านบาททั้ง ๆ ที่ทุนจดทะเบียนเพียง 1,000 ล้านบาท กลุ่มธนาคารไทยพาณิชย์ จึงได้ตัดสินใจทาบทามบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น เข้ามาซื้อหุ้นในปี พ.ศ. 2544 ตั้งแต่นั้นบริษัทฯ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างผู้ถือหุ้นใหม่ โดยซินคอร์ปอเรชั่น ซื้อหุ้นในส่วนของธนาคารไทยพาณิชย์ และผู้ถือหุ้นรายอื่น อาทิ บริษัท กันตนากรุ๊ป จำกัด (มหาชน) และเครือเดอะ เนชั่น จนกลายเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่

หลังจากบริษัท ซิน คอร์ปอเรชั่นเข้ามาบริหารก็เดินเรื่องต่อ สปน. ขอเปลี่ยนแปลงสัญญาใหม่ในส่วนที่เกี่ยวกับการจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐจากเดิม 1,000 ล้านบาท ให้ลดมาเหลือ 230 ล้านบาทต่อปี และการขอยืดหยุ่นสัดส่วนการออกอากาศรายการข่าวเป็นร้อยละ 50 และบันเทิงร้อยละ 50 ซึ่งสปน. ไม่ยินยอม บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) จึงหันไปพึ่งระบบอนุญาตโตตุลาการให้เข้ามาตัดสินใจขัดแย้งจนมีคำสั่งออกมาในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งไอทีวี เป็นฝ่ายชนะคดีต่อ สปน.

อย่างไรก็ดี วันที่ 9 พฤษภาคม 2549 ศาลปกครองกลางได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนคำสั่งของอนุญาตโตตุลาการดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะต้องมีการปรับผังรายการตามเดิมแล้ว ยังต้องจ่ายค่าสัมปทานย้อนหลังตั้งแต่ปี 2547 พร้อมทั้งให้จ่ายเงินค่าปรับรวมเป็นเงินทั้งสิ้นกว่าแสนล้านบาท โดยคำสั่งพิพากษาเป็นที่สุด เมื่อศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษายืนตามศาลปกครองกลาง ในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) มีหน้าที่ต้องดำเนินการปรับผังรายการให้เป็นไปตามสัดส่วนเดิม คือ รายการข่าว ร้อยละ 70 และรายการบันเทิง ร้อยละ 30 ทันที ในวันต่อมา สปน. ก็ได้แจ้งให้ บมจ.ไอทีวี ต้องจ่ายค่าสัมปทานที่ค้างอยู่จำนวนทั้งสิ้น 2,210 ล้านบาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี เป็นจำนวนเงินรวม 464 ล้าน 5 แสนบาท พร้อมทั้งคำปรับกรณีทำผิดสัญญาปรับผังรายการอีกกว่า 97,760 ล้านบาท มาชำระภายใน 45 วัน คือภายในคืนวันที่ 7 มีนาคม 2550 มิฉะนั้นสัญญาสัมปทานที่บริษัทไอทีวี จำกัด (มหาชน) ทำไว้กับ สปน. เป็นอันสิ้นสุดลง (“ไอทีวีมองข้ามขอตัดสินผลศาลปกครองต่อลมหายใจธุรกิจ,” 2549, น. 1)

ประเด็นค่าปรับจำนวนกว่าแสนล้านบาทจากการเปลี่ยนแปลงผังรายการที่ไม่เป็นไปตามสัญญาสัมปทาน คิดเป็นค่าปรับร้อยละ 10 ของค่าสัมปทานในแต่ละปี คิดเป็นรายวัน วันละ 100 ล้านบาท นับตั้งแต่มีการปรับผัง รวมระยะเวลา 2 ปี กลายเป็นข้อพิพาท และประเด็นถกเถียงว่าจำนวนค่าปรับดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ (“อัยการเผย 3 แนวทางยุติปัญหาไอทีวี,” 2549, น. 11)

สิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนสถานภาพของสถานี กลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ประชาชนให้ความสนใจและเฝ้าเป็นห่วงถึงการดำเนินงานของสื่อจะต้องมีอันหยุดแพร่ภาพ สร้างปรากฏการณ์ความสงสาร การให้กำลังใจ และความช่วยเหลือที่หลั่งไหลเข้ามาสู่คนทำงานไอทีวี ทุกคน เสมือนผู้ชมที่เป็นพลังเงียบเฝ้าชมทางบ้าน ได้ลุกขึ้นมาให้ความช่วยเหลือ อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในวงการสื่อ หรือสังคมไทย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรียังคงยืนยันคำพูดที่ภาครัฐไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือใด ๆ ได้ จนกระทั่งมีคำสั่งศาลคุ้มครองชั่วคราวให้การดำเนินการออกอากาศของสถานีไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย กระทั่งเวลาเที่ยงคืน และก้าวเข้าสู่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 สิ่งที่เกิดขึ้นบนจอโทรทัศน์ไอทีวีขณะนั้น คือการยุติการแพร่ภาพเป็นเวลา 3 วินาที แล้วจึงมีการเปลี่ยนอัตลักษณ์ และชื่อสถานีใหม่ไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แม้จะมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงช่วงสั้น ๆ แต่ก็ถือเป็นการยุติบทบาทของสื่อเสรีภายใต้ชื่อไอทีวี ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงมากที่สุดก็คือกลุ่มพนักงานจำนวน 1,010 ชีวิต ของ บมจ.ไอทีวี ทุกคนต่างไม่รู้ชะตากรรมตัวเองว่าจะได้ทำงานในสถานีนี้ต่อหรือไม่ และระยะเวลานานแค่ไหน นโยบายของผู้บริหารใหม่เป็นอย่างไร เงินเดือนที่ได้รับเท่าเดิมหรือไม่ เหล่านี้เป็นคำถามที่ไม่มีใครสามารถให้คำตอบได้เลย ยิ่งเป็นช่วงเวลาโกลาหลและข่าวลือที่มีทั้งแง่บวกและลบ แต่พนักงานที่ไอทีวีโดยเฉพาะฝ่ายข่าว ต่างต้องการยื่นหยัดในเจตนารมณ์เดิมของการก่อตั้งสถานี คือการเป็นทีวีเสรี แต่ปัจจัยที่รุมเร้า ความสับสน ทำให้การดำเนินงานของไอทีวี ในช่วงแรก ประสบวิกฤตปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจการอย่างมาก เพราะสถานีไม่มีสถานภาพนิติบุคคล การปฏิบัติงาน เป็นไปอย่างติดขัด เนื่องด้วยการเรียกคืนทรัพย์สินและรายได้ของไอทีวี คืนสู่รัฐ เงินทุนในการผลิตข่าว มีเพียงที่มาจากเงินบริจาค และเงินของกองทุนในฝ่ายข่าว ซึ่งไม่เพียงพอต่อต้นทุนการทำงานที่สูงมากในแต่ละวัน นั้นยังไม่รวมถึงค่าจ้าง เงินเดือนที่ไม่สามารถนำมาจ่ายให้พนักงานได้ เพราะรายได้หรือทรัพย์สินทุกอย่างต้องตกเป็นของรัฐ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และกรมประชาสัมพันธ์ การบริหารงานในองค์กรตัวเองต้องประสบอุปสรรคในเรื่องเงินทุน และขวัญกำลังใจที่ถดถอยลง เพราะไม่รู้ทิศทางอนาคตขององค์กร

ในแง่ประชาชน กลุ่มผู้ชมที่ติดตามการเสนอข่าวของไอทีวีและติดตามเรื่องนี้มาโดยตลอด เนื่องจากภาพลักษณ์สถานีที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา ชาวนา และ

ผู้ยากไร้ จากรายการประเภทช่วยเหลือสังคม อาทิ ร่วมมือร่วมใจ หรือการทำหน้าที่สื่อมวลชนที่ดี ในการเปิดประเด็นตรวจสอบกรณีทุจริตของข้าราชการ อาทิ การเสนอข่าวการเรียกรับส่วยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การทุจริตโครงการซื้อข้าวของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นอกจากนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ น้ำป่า ไฟไหม้ หรือ เหตุการณ์สึนามิ ไอทีทีวี มักนำเสนอข่าวก่อนเพื่อเป็นช่องทางแรก ในการติดตามรับรู้ข่าวสารในสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น แต่คราวนี้กลับเป็นเสมือนการนำเสนอข่าว สภาวะวิกฤติที่เกิดกับองค์กรไอทีทีวีเองถึงสถานะบริษัท แตกต่างจากเหตุการณ์ข่าวอื่น ๆ ที่เคย นำเสนอโดยสิ้นเชิง

ในสภาวะสูญญากาศที่ประเทศยังขาดกฎหมายแม่บทในเรื่องสื่อ เพราะคณะกรรมการ กิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสทช. หน่วยงานที่จัดสรรคลื่นความถี่ และ กำกับดูแลเรื่องนี้โดยตรงยังไม่มีภารกิจกำเนิดขึ้น แนวทางที่สำนักนายกรัฐมนตรีกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าคือการสถาปนาให้ ไอทีทีวี กลายเป็นหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ (Service Delivery Unit) หรือ SDU โดยจะมีคณะกรรมการบริหารงานในลักษณะคณะบริหาร หรือบอร์ด มืออาชีพที่กรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยหน่วยบริการรูปแบบพิเศษนี้ จะมีรายได้จาก ค่าธรรมเนียม และค่าบริการมาใช้ในการดำเนินงาน และบริหารงาน ไม่จำเป็นต้องใช้เงินจาก งบประมาณแผ่นดิน เพราะจะไม่ดำเนินการในรูปแบบธุรกิจ ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร จะ เน้นการให้บริการสาธารณะ จนกระทั่งมีการร่าง พ.ร.บ. ทวีวีสาธารณะ แต่ทว่าตลอดเวลาของการ ดำเนินการของสถานีโทรทัศน์ไอทีทีวี ความเป็นหน่วยงานรูปแบบพิเศษประสบปัญหาหลายด้าน และไม่ได้รับการยอมรับจากพนักงานว่าเป็นหน่วยบริการรูปแบบพิเศษเต็มตัว (อัชฌา สุวรรณปาก แพรก, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

ในการเสวนาระบบโทรทัศน์ และทิศทางของไอทีทีวีในอนาคต (สมาคมวิทยุโทรทัศน์ไทย, ราชดำเนินเสวนา ทางออก...ไอทีทีวี ทวีวีเสรี, 8 มี.ค. 2550) ถูกมองว่าจะเป็นจุดเปลี่ยนแปลงอีกครั้งที่ นำไปสู่การเป็นทีวีสาธารณะ ตามเจตนารมณ์ในรัฐธรรมนูญ และความคาดหวังของหลายฝ่ายที่ ต้องการสถานีข่าวรูปแบบบริการเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง เหมือนแบบจำลองทางอุดมคติอย่าง สถานีโทรทัศน์ บีบีซี ของประเทศอังกฤษ หรือสถานีโทรทัศน์ เอ็นเอชเค ของประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่ง รัฐบาลมีมติเห็นชอบให้สถานีโทรทัศน์ไอทีทีวี เป็นทีวีสาธารณะและให้ยกร่าง พ.ร.บ. จัดทำสถานี วิทยุโทรทัศน์ยูเอชเอฟให้เป็นทีวีสาธารณะขึ้นมารองรับ เป็นองค์การมหาชน ที่เป็นหน่วยงานของ รัฐ และหน่วยบริการสาธารณะ ภายใต้ชื่อ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. 2551 (ส.ส.ท.) โดยรูปแบบการจัดตั้งจะมีทั้งหมดมี คณะกรรมการ 4 ชุด ได้แก่ 1. คณะกรรมการนโยบาย 2. คณะกรรมการบริหาร 3. คณะกรรมการบรรณาธิการเพื่อคอยถ่วงดุล และตรวจสอบการจัดรายการ และ 4. คณะกรรมการประชาชน มีผู้แทนประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

และอาจมีคณะกรรมการรับฟังคำร้องเรียนคำเสนอแนะ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถือเป็นการเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมทั้งเรื่องแนวทางและปรัชญาในการดำเนินการ พร้อมกระแสที่มีทั้งต่อต้าน และสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะเรื่องการใช้งบประมาณในการบริหารองค์กรปีละ 2 พันล้านบาท จากกรมสรรพสามิตในการปรับโครงสร้างจัดเก็บภาษีเหล้า-บุหรี่ เพิ่มเติมอีกร้อยละ 1.5 มิติ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จึงเกี่ยวข้องกับสารบบการศึกษาหลายปริมณฑล ทั้งในด้านสื่อสารมวลชนเอง ด้านเศรษฐศาสตร์ การเมือง และด้านกฎหมาย เมื่อรวมกับปรากฏการณ์วิกฤติของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้น โดยถูกบอกยกเลิกสัมปทานจนเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยเป็นหนึ่งในพนักงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์วิกฤติการณ์ในครั้งนี้ ประกอบกับผู้วิจัยกำลังศึกษาในระดับบัณฑิต หลักสูตรสื่อสารมวลชน ด้านนโยบายและการวางแผน จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า ในสภาวะการณ์เหล่านี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอย่างไร รวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การศึกษาครั้งนี้ จะเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจขององค์กรสื่อสารมวลชนไทยกับการปฏิรูปสื่ออีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาคำถามวิจัย

1. ไอทีวีมีการเปลี่ยนแปลง การบริหารงานข่าวหรือไม่ อย่างไร และเกิดผลกระทบอย่างไร จากสภาวะวิกฤตการเปลี่ยนแปลง
2. ในช่วงสภาวะวิกฤตดังกล่าว ฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยเฉพาะกองบรรณาธิการข่าวมีการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านข่าวอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ไอทีวี) ในสภาวะวิกฤต
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ไอทีวี) อันมีผลกระทบต่อกองบรรณาธิการข่าว

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษา “การบริหารจัดการองค์กรข่าวในสภาวะวิกฤต กรณีศึกษา : การเปลี่ยนผ่าน สถานีโทรทัศน์ไอทีวี สู่อำนาจสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาการศึกษาครั้งนี้เป็นเวลา 7 เดือน โดยการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นช่วงที่ถือว่าอยู่ในสภาวะวิกฤต คือ

ช่วงแรก เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ไปสิ้นสุด วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 เนื่องจาก วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 สถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้รับการยืนยันแน่ชัดว่าจะต้องยุติการดำเนินการ เพราะมีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ตัดสินว่าสถานีโทรทัศน์แห่งนี้จะต้องชำระหนี้ค่าปรับตามที่ผิดสัญญาจำนวนกว่าแสนล้านบาท ซึ่งกำหนดการชำระหนี้ค่าปรับ และวันสุดท้ายของการออกอากาศภายใต้ชื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี คือวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 นั้นเอง

ช่วงที่สอง เริ่มตั้งแต่ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 ไปสิ้นสุดเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 เนื่องจาก วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นวันแรกที่สถานีโทรทัศน์แห่งนี้เปลี่ยนชื่อเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 พนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้รับเงินเดือนตามปกติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในช่วง 4 เดือนที่ผ่านมา เริ่มมีความชัดเจนด้านนโยบายและการดำเนินงาน เพื่อปรับรูปแบบไปสู่การเป็นโทรทัศน์สาธารณะในอนาคตมากขึ้น รวมเวลาศึกษาทั้งหมด 7 เดือน เป็นขอบเขตหลัก อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลและเกิดขึ้นมาในอดีต ทำให้เนื้อหาบางส่วนต้องครอบคลุมถึงช่วงเวลาอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมาด้วย

2. ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานเฉพาะฝ่ายข่าวเองเป็นหลักเท่านั้น ไม่ได้เน้นการบริหารงานฝ่ายอื่น แต่อาจนำการบริหารงานด้านอื่นมาประกอบเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดงานวิจัย

1. เนื่องจากเป็นการศึกษาการบริหารงานฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ ไอทีวี (ทีไอทีวี) จึงเป็นการสะท้อนมุมมองของพนักงานในฝ่ายข่าวเป็นหลัก ในการสัมภาษณ์มีการอธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นข้อมูลที่ปรากฏ อาจเป็นการนำเสนอความคิดเห็นของพนักงานฝ่ายไอทีวี อันอาจส่งผลต่อความสมดุลย์ และน้ำหนักในการนำเสนอเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้

2. เนื่องจากในสภาวะวิกฤตการเปลี่ยนแปลงของไอทีวี เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยมีได้นำข้อมูลจากฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องในทางตรง หรือทางอ้อม มาเสนอไว้ในการศึกษาครั้งนี้ และเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเฉพาะหัวข้อดังกล่าวด้านเดียว จึงอาจทำให้เนื้อหาบางส่วนองงานวิจัย ขาดความสมบูรณ์ หรือไม่สามารถนำไปอ้างอิงในด้านอื่นได้

นิยามศัพท์

การนิยามศัพท์ต่อไปนี้ เป็นการนิยามศัพท์เพื่อความเข้าใจในการอ่านผลงานการวิจัยนี้เท่านั้น มิใช่เป็นการนิยามศัพท์ที่เป็นหลักฐานเพื่อการอ้างอิง

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ITV : Independence Television) หมายถึง โครงการเครือข่ายวิทยุโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟ สถานีโทรทัศน์พื้นฐานที่ไม่ได้เป็นประเภทบอกรับสมาชิก ภายใต้แนวคิดที่ว่าเป็นสถานีที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การผูกขาดของเอกชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ใดกลุ่มหนึ่ง เป็นสถานีโทรทัศน์ของประชาชนโดยอาศัยวิธีการกระจายหุ้นให้เป็นบริษัทมหาชน มีการกำหนดรูปแบบของรายการแตกต่างจากสถานีเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว เน้นรายการข่าว สารคดี และสาระประโยชน์ 70% รายการบันเทิงและอื่น ๆ 30% มีคำขวัญ ช่วงแรกการดำเนินการ (2539-2543) ว่าทีวีเสรี และช่วงหลัง (2546-2550) ว่าความสุขของทุกคนในครอบครัว สถานีโทรทัศน์ไอทีวีเริ่มออกอากาศครั้งแรกตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 ไปสิ้นสุดวันสุดท้าย วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550

สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี (TITV : Thailand Independence Television) หมายถึง สำนักงานบริหารกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟเฉพาะกิจ เป็นหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ ที่อยู่ในการกำกับดูแลโดยกรมประชาสัมพันธ์ ได้รับมอบอำนาจการออกอากาศจากสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 โดยรับช่วงการออกอากาศต่อจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีของ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ผู้รับสัมปทานเดิม แต่ถูกยกเลิกสัญญาเพราะไม่สามารถชำระค่าสัมปทานและค่าปรับที่ผิดสัญญาค้าง โดยแพร์สัญญาภาพช่องสัญญาณเดียวกับไอทีวี จนกระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรีให้โอนการดำเนินการของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีไปเป็นขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ซึ่งสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวียุติการออกอากาศวันสุดท้ายคือวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ก่อนจะเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีสาธารณะ โดยสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีมีคำขวัญคือ สื่อเสรีเพื่อสังคม

การบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีตามสถานการณ์ หมายถึง วิธีการที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน

จากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อมายังองค์การ

การบริหารงานข่าว หมายถึง วิธีการและกระบวนการทำงาน การนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ทีไอทีวี) โดยพิจารณาในประเด็นสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอ การแทรกแซงข่าวของผู้มีอิทธิพลต่อกองบรรณาธิการ การนำเสนอเนื้อหาโดยปราศจากความกลัว ข่าวที่ห้ามนำเสนอ และประเด็นข่าวและคุณค่าข่าวที่นำเสนอ รวมทั้งการผสมผสานแนวทางอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

สภาวะวิกฤต หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วน เป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำ ก่อให้เกิดผลเสียหายทั้งต่อทรัพย์สินและภาวะจิตใจของพนักงานงานในองค์กร ซึ่งช่วงเปลี่ยนผ่านจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีถือเป็นสภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับสถานีดังกล่าว ซึ่งสภาวะวิกฤตดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ถึงวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 เป็นช่วงที่มีคำสั่งศาลปกครองสูงสุด และมาสู่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นวันออกอากาศวันสุดท้ายภายใต้ชื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และช่วงที่ 2 คือ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550-เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นช่วงการออกอากาศภายใต้ชื่อสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี และสภาวะวิกฤตในองค์กรเริ่มคลี่คลาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวงการสื่อโทรทัศน์วิทยุไทย และการปฏิรูปสื่อ ให้เป็นสื่อสาธารณะในภายตอมมา
2. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างการบริหารงานขององค์กรที่ต้องเปลี่ยนแปลง และความไม่แน่นอนนำมาซึ่งความยุ่งยากในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน
3. เพื่อใช้เป็นข้อมูล ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการบริหารงานด้านสื่อสารมวลชน ซึ่งมีผลกระทบต่อครอบคลุมปัจจัยด้านการเมือง ผลการศึกษาครั้งนี้ถือเป็นผลเชิงประวัติศาสตร์ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณา ทั้งในด้านนโยบายสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวข้องกับ กฎหมายและเงื่อนไขอื่น ๆ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรด้านสื่อสารมวลชนในอนาคต